

# Umumy türk taryhyna Perinçek penjiresi

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Umumy türk taryhyna Perinçek penjiresi UMUMY TÜRK TARYHYNA PERİNÇEK PENJİRESİ...

*"Vatan" partiýasynyň başlygy Dogu Perinçek "Aydinlik" gazetinde "Musulman bolan türkler halas boldy we öwrülşik etdi" ("Müslüman olan Türkler ayakta kaldı ve devrim yaptı") diýen makala bilen çykyş etdi.*

*Dogu Perinçek agzalan makalasynda türkleriň yslamyýeti kabul edenden soň döwlet we goşun bitewiliginiň yslamyýetiň çygrynda hasam kämilleşendigini öňe sürdi. Perinçek yslamyýeti kabul eden türki kowumlaryň döwletleşendigini nygtamak bilen, "Türkiýe, Azerbaýjan, Türkmenistan, Gazagystan, Özbekistan, Gyrgyzystan döwletleriniň türki halklarynyň aglabasy musulman. Özem bu ýurtlaryň hemmesiniň yzda galan soňky iki ýüz ýyllyk taryhynda türk we sowet rewolýusiýalary arkaly köp esasly dünýewi hem-de döwrebaplaşma tejribeleri bar. Häzirki zaman rewolýusion tejribeleri-de bar" diýip ýazdy.*

*Orhon ýazgylarynda şamanizme dahylly ýekeje-de alamyň ýokdugyny öňe süren Perinçek türkleriň yslamyýeti kabul edenden soň dünýä medeniýetine gymmatly eserleri miras galdyrandygyny aýtdy.*

*Geliň, Dogu Perinçegiň şol makalasyny hemmämiz bilelikde okap göreliň:*

*"Bugün "Salam, jemgyýetçilik!" ("Merhaba Kamuculuk") makalalar toplumyna bir günlük arakesme berýäris. Aslynda jemgyýetçilik meselesi türkleriň medeniýet we rewolýusion tejribesi bilen baglanşyklydyr. Hususanam türkleriň yslam medeniýetiniň halkasyna girmegi we şol eýýamyň medeniýetine öňbaşçylyk etmegi bilen baglanşyklydyr. Şonuň üçinem häzir türk milletine dahylly zatlara ýobazlyk biçüwinde duşmançylyk edýänleri*

görmezlige salyp bilmeris. Yslamyýetiň türk we arap duşmançylygynyň çäginde her dürli hurafalara ýapyşan alymsamaklar, žurnalistler we birnäçe intellektler bar.

Bularyň atlary-da, dilleri-de, kyblalary-da Atlantikadyr. Mysal üçin özlerine "Think Thank Araştıma" adyny beren bir topar bar. Serediň, bu tink-tankçylar öz hakyky ýüzlerini nädip görkezýärler:

### • GIPOTEZALARA SERETSEÑIZLÄÑ

Diňe bu topar däl, dünýewiligi perde edinip, türkleriň medeniýet gurusylygyna garşy söweşen başga-da käbir topbaklar orta çykdy. Bularyň öňe sürýän esasy gipotezalary şulardan ybarat:

1. Türkleriň musulmanlygy kabul etmegi yzagalaklykdyr, milliligiňi ýitirmekdir, araplaşmakdyr;
2. Osmanly döwleti türk(men) döwleti däldir, biziňki däldir;
3. Hakyky türkler – musulman däl, şamançylyk däplerini dowam edýän, hristian we jöhit dinine giren türklerdir.

### • MUSULMAN TÜRKLERIÑ DÖWLETLERI BAR

Ilki şu dünýämize göz aýlalyň, häzir özbaşdak döwleti bolan türkleriň hemmesi musulman. Türkiýe, Azerbaýjan, Türkmenistan, Gazagystan, Özbegistan ve Gyrgyzystan döwletleriniň türk halklarynyň agramly bölegi musulman. Özem bu ýurtlaryň hemmesiniň yzda galan soňky iki yüz ýyllyk taryhynda türk we sowet rewolýusiýalary arkaly köp esasly dünýewi hem-de döwrebaplaşma tejribeleri bar. Häzirkizaman rewolýusion tejribeleri-de bar. Çünki hunlardan, göktürklerden, uýgurlardan, gyrgyzlardan, mongol-türk tejribesinden, garahanlylardan, gaznawylardan, seljuklylardan we osmanlylardan, Wolga we Krym tatarlaryndan, Altynordadan, Teýmirilerden, Çagataýlardan gelen bir abysyz uly döwlet tejribeleri var.

### • YSLAM YKLYMYNDA BAÝLAŞAN TEJRIBE

Türklerin döwlet we goşun tejribesi garahanlylaryň yslamyýeti kabul eden döwründen bäre elmydama yslam yklymynda kämilleşip geldi. Yslamyýeti kabul eden türki kowumlar döwletli boldular. Yslamyýeti kabul etmän, Aziýanyň gyrak-byjaklarynda galanlar medeniýet gurup bilmediler. Şol şamanlar hun we göktürk ösüşlerindenem çetde – daglarda we Sibiriň sümme tokaýlarynda galdylar.

Orhon ýazgylaryna seredip görüň, ol ýerde şamanlyga degişli ýeke zat barmy, Gök Taňrynyň şamanizm bilen dynnym ýaly baglanşygyny tapyp berip biljek barmy?

Hristian we jöhüt dinine geçen türklerem edil gypjak-kumanlarda, peçeneglerde, bulgarlarda ýa-da karaý(ym)larda we gagauzlarda (gök oguzlar) görlüşi ýaly rus sähralyklarynda ýa-da Gündogar Ýewropada beýleki halklara garyşyp we assimilleşip gidipdirler.

Diňe şunuň özi sapak alarlyk nusga dälmi eýsem: hristianlyga geçen gypjaklar döwletsiz galyp, Russiýanyň we Gündogar Ýewropanyň halklaryna garyşyp gidendigi, munuň tersine gypjaklaryň musulman bolanlarynyň Müsürde 1240-njy ýyldan 1517-nji ýylda çenli özleriniň "Dewlet-it Türki" adyny beren Mamlýuk döwletini gurandygy we beýik medeniýet döredendigi. Olar XIII asyrda türki diliniň iň gymmatly eserlerini ýazdylar.

### • DÜNYÄ DILLERINDÄKI IŇ GADYM ALLA SÖZI

Türkler yslamyýeti kabul etmezden öňem täk taňryçydylar (*monoteist, ýagny hanyfy – ýekehudaýly dine ynanýanlar -t.b.*) Muňa Günbatarly taryhçylar "tengrisizm" (taňryçylyk) diýýärler. Dünýädäki ilkinji Taňry sözü-de, ylmyň biziň günlerimize çenli gelip ýeten maglumatlaryna salgylansak, türki dilde bolupdyr. Baryp-ha b.e.öňki IV asyryň gürrüňini edýäris. Şumer toýun ýazgylaryndaky Tingir sözi bilen türkçedäki Tengri-Taňry we mongolçadaky Tenri/Tengri sözleriniň düýbüniň birdigi taryhçylaryň we dilçileriň arasynda biragyzdan kabul edilen pikirdir.[1]

Gadymy we orta asyrlar türki dilindäki Tengri sözi Türkiýe

türkçesindeki Tañrydyr (Tanrı) we türk diliniň ähli şahalarynda gabat gelýär:

Hunlarda: Çengli=Tengri.[2]

Göktürklerde: Tengri, Türuk Tengrisi.[3]

"Diwany Lügat-et Türkde": Tengri.[4]

"Oguznamada": Tengri.[5]

Gypjak-kumanlarda: Tengri, Tengeri, Beý Tengri, Beýmiz Tengeri, Ata Tengri, Tengiri Ata.[6]

Azeri türkçesinde: Tanry.

Türkmenlerde: Tañry.

Gazaklarda we Baraba türkçesinde: Tengri, Tenri.

Kumyk türkçesinde: Tenniri.

Sary uýgurlarda, sagaýlarda we gyrgyz türkçesinde: Tenir.

Oýrat we Altay türkçesinde: Teneri.

Sor türkçesinde: Tetre.

Özbek türkçesinde: Tängri.

Hakas türkçesinde: Tigr.

Karaçay türkçesinde: Teýri.

Başgyrt, gazak we gazak tatarlarynda we uýgur türkçesinde: Tanrı.

Soýon türkçesinde: Der.

Çuwaş türkçesinde: Tory.

Teleüt türkçesinde: Tenere, Tenre.

Ýakut türkçesinde: Tanara.[7]

## **• ATLY ÇOPAN HOJALYGNA ESASLANAN DÖWLET GURUJYLYGY WE ÝEKE-TÄK TAŇRY**

Bugün yslamyýete garşy türklügiň hasabyna şamanizmi mahabatlandyranlar, hem-ä jahyldyr, hemem medeniýetiň hakyky duşmanydyr. Sebäbi, şamanizm – din däl, ol ýöne bir jadygöýlük tilsimlerinden ybarat tradision rituallar toplumydyr. Yslamdan öňem döwlet guran, medeniýet döreden türkleriň dini täk tañryçylykdyr. Dogry, buddizmi we maniheizmi kabul edenlerem bolupdyr. Yslamyýetden soň döwlet guran türkler bolsa musulmandy ýa-da musulman boldular.

Ýeke-täk Tañrynyň jemgyýetçilik-ykdysady binýady bar. Atly

çopançylyk (çarwa) medeniýeti ekerançylykdan tapawutlylykda has köp öri meýdanlara eýeçilik etmegi talap edýärdi. Türkleriň döwlet we goşun gurujuýygynyň kökleri-de şu ykdysady gurluşa esaslanýar. Atly çopanlar guramaçylykly söweşjeň ukyplary arkaly Mesopotamiýanyň, Hindistanyň we Hytaýyň bol suwly derýalarynyň mes toprakly ýerlerine höküm edip, birgiden döwletleei gurdular. Ýeke-täk Taňry bolsa, atly-çopan medeniýetiniň şular ýaly ymgyr uly geografik giňişlikde ýeke-täk güýçli ygtyýarlyga mätäçligiň duýulýandygy üçin orta çykdy. Türk imperatorlyk medeniýeti bilen ýeke-täk Taňrynyň arasyndaky baglanşygy iň ajaýyp görnüşde beýan edýän jümle şudur:

"Gök ýüzüniň ýeke-täk Güneşi bar bolsa, ýer ýüzüniňem ýeke-täk hakany bardyr."

Ýeke-täk Taňry we ýeke-täk hakan atly-çopan ideologiyasynyň özenidir.

### • TÜRKLERIŇ SIWILIZASIÝALAŞMA TARYHINYŇ BADALGASY

Ýeke-täk Taňry konsepsiyasyna gabat gelýändigini üçin türk hakanlary yslamyýeti aňsatlyk bilen kabul etdiler. Yslamyýet türkleriň siwilizasiýalaşma taryhynyň başlangyç nokadydy. Yslamyýet türkleriň beýik medeniýet galkynyşyna tarap barýan ýoluna kybap gelýän iň sistemalaýyn ynanç we gymmatlyklar ulgamydy. Hezreti Muhammet pygamberiň (s.a.w) öňbaşçylyk eden söwda rewolýusiyasyny kadalaşdyran yslamyýet türk hakanlyklarynyň söwda ýollaryny gözegçilik astyna almakda şol döwrüň iň kämil tejribesi we ideologiyasy bolup durýardy.

Türk hakanlyklarynyň yslamyýeti kabul etmegi bilen birlikde siwilizasiýanyň öňbaşçylygy-da türk döwletlerine geçdi. Bu boýunça ýazylan iň düýpli kitaplaryň biri bolan Starryň "Gaýyp bolan aýdyňlanma" kitaby muny diýseň gowy düşündiripdir.

Dünýä siwilizasiýasynyň öňbaşçylary VII-XV asyrlarda araplardy, parslardy we türklerdi. Günbatarda ylym we sungat XV asyrdan soň yslam siwilizasiýasyny nusga edinip ösmäge başlady. Araplary we yslamyýeti masgaralamaga çalyşýanlar medeniýetsiz jahyllardyr.

Uzyn gepiň gysgasy, musulman bolmak türkleri yzagalak etmedi, gaýtam tersine, şol döwürde yslamyýet türk hakanlyklarynyň beýik medeniýet galkynyşy üçin döwrüň iň kämil gymmatlyklaryny we hukuk sistemasyny berdi.

Ynha, hut şonuň üçinem musulman bolan garlyklar, uýgurlar, oguzlar-türkmenler, tatarlar we mamlýukly gypjaklar beýik imperiýalary we siwilizasiýalary gurdular. Şamanlykda ýa-da jadygöýlükde galanlar, medeniýet howzundan binesip galdylar. Hristian we jöhit dinine giren türklerem millet hökmünde özlerini gorap saklap bilmediler.

### • TÜRKLERIŇ BEÝIK MEDENIÝET GURMA SYPATY

Türkleriň milliligi nämeden ybarat? Atatürküň "Türkleriň beýik medeniýet gurma sypaty" diýýän aýratynlyklary näme? Döwrüň medeniýetine syrtyňy öwürüp, Aziýanyň gyrak-bujaklarynda çopançylyk bilen gümra bolup, şaman dregini çalmakmy, ýa-da skifleriň, hunlaryň we medeniýet galkynyşyny yslamyýetiň howzunda dowam etdirip, Uýgur, Garahanly, Seljukly, Osmanly, Mamlýuk, Altyn Orda, Teýmirli, Çagataý döwletleriniň mysalynda bolşy ýaly bütindünýä siwilzasiýa taryhynda öndebaryjy orunlarda bolmakmy?

### • SELJUKLY WE OSMANLY MIRASyny INKÄR ETME AKMAKLYGY

Seljukly we osmanly mirasyny inkär etmek we garalamaga synanyşmak türklügiň adyna ysnat getirjek derejesindäki barypýatan jahyllykdyr, siwilizasiýanyň adyna çäkden çykma ahlaksyzlykdyr we yzagalaklykdyr.

Özem şeýlekin medeniýet duşmançylygyny, şeýlekin türk duşmançylygyny Atatürküň adyna bukulyp etmek – Atatürke ediljek iň uly hyýanatdyr. Çünki türkleriň seljukly we osmanly mirasy bolmadyk bolsa, ne türk rewolýusiýasy bolardy, ne-de Atatürk bolardy.

Atatürk näme üçin şaman ýakutlaryň, hristian gagauzlaryň ýa-da jöhit ynançly garaý(ym)laryň arasyndan çykma-da, gel-gel, seljukly we osmanly medeniýetiniň birigen çäklerinden çykdy? Yslamyýeti, arap, pars, seljukly we osmanly mirasyny

masgaralamaga çalyşýan tohumsyzlaryň bu soraga berip biljek jogaplary barmy?

### • **IMPERATORLYK MIRASY – REWOLÝUSION TEJRIBE**

XX-XXI asyra ser salanymyzda, türk, rus, hytaý we eýran rewolýusiýalarynyň yzlaryny görýäris. Bu rewolýusiýalaryň hemmesi-de imperatorlyk mirasynyň bar bolan çäklerinde boldy we bolmagyna dowam edýär.

Tink-tankçylar, hany görkezseňizläň, hristian, jöhit ynançly we şaman türkleriň eden ýeke rewolýusion öwrülişigi barmy, barmak çommaldyp biljek ýeke medeni galkynyşlary barmy?

Tink-tankçylara ýüzlenýärin, hristian, jöhit ynançly we şaman türkleriň arasyndan çykan Atatürk ýaly ýeke şahsyýeti görkezip bilýäňizmi? Ýeke Saltyk Bugra hany, ýeke Birunyny, ýeke Ibn Sinany, ýeke Farabyny, ýeke Horezmini, ýeke Mahmyt Kaşgarlyny, ýeke Ýusup Balasagunlyny görkezip bilýäňizmi? Ýeke Nyzamymülki, ýeke Ýunus Emräni görkeziň! Ýeke Alyşir Nowaýyny, ýeke Teýmirleňi, ýeke Fatih Soltan Mämmedi görkeziň! Ýeke Fizulyny, ýeke Mimar Sinany, ýeke Magtymgulyny, ýeke Nazym Hikmeti görkeziň!

Türkleriň musulman bolmagyny masgaralamaga synanyşýanlar, aslynda göz-görtele türkleriň imperiýa gurma ukybyny, guramaçylyk tejribesini, medeniýet gurma artykmaçlygyny, rewolýusion mirasyny we rewolýusion ukyp-başarnygyny görmezlige salýarlar. Özem muny türkçüligi we atatürkçüligi perdelenip etmeleri, türkçülige-de, atatürkçülige-de barypýatan dönüklkdir."

---

[1] Osman Nedim Tuna, "Şumer we türk dilleriniň taryhy baglanyşygy bilen türk diliniň ýaşy meselesi", Ankara-1997; Tunjer Gülensoý, I, s.857; Zeki Welidî Togan, "Umumy türk taryhyna giriş", s.13,17; Žan Pol Ru "Türkleriň taryhy. Ýuwaş okeandan Ortaýer deňzine çenli" 2000 ý, "Kabalıcı Yayınevi" neşirýaty, fewral 2007, s. 52; Landsberger, "Şumerler", Ankara "DTCF" žurnaly, 1943, N.5, s.95-69; V.Christian, Die Sprachliche Stellung des Sumerischen, Babilonica XII, Paris,

1932.

[2] Talat Tekin "Hunlaryň dili", s.10.

[3] Talat Tekin "Orhon ýazgylary", Kültigin Günorta 1 (s.20-21) we Gündogar 1 (s.24-25); Bilge kagan, Demirgazyk 1, (s.44-45) we Gündogar 1 we 10 (s.50-53).

[4] "Diwany Lügat-et Türk", jilt.III, Ankara, 1941, s.376-377.

[5] W.Bang-G.R. Rahmeti, "Oguz kagan" dessany. 1936 we 1000 düýpli eser, "Milli Egitim" neşirýaty Stambul, 1970, s. 3 we 19.

[6] Grønbech, s.183 vd.

[7] Hemmesi üçin seret: Tunjer Gülensoý, II, s.857."

14.04.2020 ý, ODATV.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,

Stambul uniwersitetiniň talyby. Taryhy makalalar